

HISTÒRIA

Per què no parlem d'història sense tabús?

Autor: Jordi Bilbeny

Data de publicació: 09-02-2021

En aquest article d'homenatge a En Carles Muñoz-Espinalt, en l'any commemoratiu del Centenari del seu Naixement, En Jordi Bilbeny reflexiona sobre l'estudi profund de la història i els problemes amb què es troba al nostre país.

«Els catalans mai no serem res disfressats d'espanyols»

Carles Muñoz-Espinalt

Quan parlem d'història, sobretot si parlem de fets que no han passat davant dels nostres ulls, no parlem mai d'història. Encara que el que us dic sembli un joc de paraules, escrites només per despistar el lector, ni ho és ni ho vol semblar. M'explicaré. La nostra cultura té incorporat el concepte d'història com la narració d'uns fets que han passat en un territori determinat. Uns fets –diguem-ne– prou importants, que, per això mateix, han estat triats entre molts altres fets perquè formin part del que volem preservar a la nostra memòria col·lectiva. Però estem parlant de fets. La història, doncs, serien els fets nus i pelats. Allò que passa o allò que ha passat, al marge de qui ho hagi vist, de com ho hagi vist i de com ho hagi relatat. Però tots sabem que la història no és mai neutra. Segur que ara mateix recordeu aquell apòstema cèlebre que diu que «la història l'escriuen els vencedors». És una màxima universalment coneguda i comentada. Amb tot, deixeu-me dir, per contra, que, al llarg de la meua vida, sentida on l'hagi sentida, ningú no l'ha contradit. La qual cosa ens indica, amb una mena de consens general absolut, que la història està lligada no només al poder, sinó específicament al poder dels vencedors. De la religió vencedora, de la classe social vencedora, de l'economia vencedora, de la ideologia vencedora, de l'exèrcit vencedor, de l'estat i nació vencedors. Sense pal·liatius. En el nostre cas, per més pit que vulguem treure i més prestidigitacions intel·lectuals que hi vulguem posar, som un poble multiseccularment vençut. I no vençut per les epidèmies de còlera o de pesta ni per les picades de mosquit. Vençut pels exèrcits espanyols i francesos. Pel sistema judicial espanyol i francès. Per l'ordenament polític espanyol i francès. Ni l'exèrcit de la Generalitat Republicana, ni els batallons carlins, ni les tropes regulars austriacistes van poder derrotar els seus enemics espanyols o hispanofrancesos. Ni tan sols la revolta dels marsellesos i occitans contra la

monarquia i l'exèrcit francesos no els en va deslliurar, sinó que, per més sorna, encara els va convertir en símbols universals de França: en les icones immortals de llurs exterminadors. No és gens estrany, doncs, en aquest sentit, i des d'aquesta perspectiva de poble sotmès, que el professor Carles Muñoz-Espinalt hagi assenyalat que «tot s'hi conjura, en la destrucció del record. Com si l'ideal dels nostres temps fos que tothom tingués la ment en blanc». Molt cert. Per ell, és inqüestionable que «els poders fàctics malden per esborrar dels caps [de la gent] allò que els convé que no es recordi». No, l'ideal no és tenir la ment en blanc. Ni molt menys, encara, per més greuge, que tots ens haguem de conformar amb la desmemòria o amb la falsa memòria, plena de dades inventades pel poder dels estats anorreadors.

Viure el conflicte polític que estem vivint actualment amb l'estat espanyol ens ha fet totalment conscients que som davant d'un estat pervers, on la mentida compulsiva i la tergiversació de la realitat ha esdevingut el nostre turment de cada dia i la seva única raó d'estat. Però no ens enganyem. No és un fenomen modern, típic de l'Espanya contemporània. En George Orwell, que va viure entre nosaltres a la guerra franquista i va absorbir de ple l'ànima espanyola d'aquells temps, ja va escriure al 1943, a *Looking back on the Spanish War*: «A Espanya vaig veure, per primera vegada, informacions periodístiques que no guardaven cap relació amb els fets, ni tan sols la relació que sol existir en una mentida normal. Vaig veure, de fet, que la història s'estava escrivint no pas en termes d'explicar què estava succeint, sinó en termes d'explicar el que havia de succeir segons la línia del partit». Que és el mateix que s'aplicava també des de l'estat. Des de l'estat espanyol del segle XX, però també, naturalment, dels segles XVI, XVII i XVIII, com jo explico en els meus estudis, conferències i llibres.

Per tant, hauríem d'anar amb molt de compte quan parlem d'objectivitat històrica. Quan ens fem passar per historiadors, periodistes, polítics o intel·lectuals objectius. Perquè –hi torno– si la història l'han escrita els vencedors és que nosaltres no l'hem escrita. Nosaltres, pel cap baix, només hem tingut accés a les fonts historiogràfiques que els vencedors han escrit i ens han deixat consultar. Que han preservat perquè conformessin l'escola de les nostres més preuades referències. L'escola de les nostres il·lusions. L'arxiu de les nostres més íntimes virtuts intel·lectuals.

Nogensmenys, donar crèdit a ulls clucs a unes fonts oficials, redactades per historiadors oficials, addictes al poder dels vencedors, o reescrites pels seus censors de torn, a sou també de l'estat hegemònic i del poder omniscient, és una actitud tan poc crítica com mancada de rigor. Jo, més aviat, diria que és una actitud infantil. Per més títols i reconeixements acadèmics que tinguem, si no som capaços de discernir, dins d'un relat històric concret, què hi ha de fet autèntic i verídici i de dades introduïdes pels censors, és que no estem qualificats per comprendre la història. Entre d'altres coses, perquè hem confós la història amb el relat històric, la història amb la historiografia, la història amb les històries. Hem confós la història amb el poder, la història amb la submissió, la història amb la rondalla. I ?és clar? blindats amb aquesta miopia i l'arrogància cega que ens pugui atorgar un títol distingit, un sou suculent o una posició acadèmica honrosa, qualsevol intent d'aproximar-nos als fets nus –nus, però desvirtuats per segles de tergiversació interessada– i restaurar la història, sempre ens semblarà ficció. Ens semblarà una pura invenció. I, en conseqüència, la història haurà mort, perquè hauran mort els historiadors. Vull dir, que hauran mort els cercadors de la història al marge del discurs del poder. Al marge del posat i la reverència. Al marge del relat monolític inquisitorial. Perquè, en el fons, es tracta tan sols d'això: o acceptem el relat elaborat per la Santa Inquisició i transmès durant generacions per espanyols i catalans fidels i servils a la seva santa coacció, o no.

I jo no l'accepto. Després de més de trenta-cinc anys d'estudi i recerca, jo no puc acceptar de cap manera que ens facin passar per història els deliris d'un estat enfollit i sàdic. Per més cremes de llibres, bombardejos, afusellaments i tortures. Per més purgues d'intel·lectuals i mestres, per més exiliats i confiscació de béns, per més robatoris de peces d'art i d'arxius sencers. Per més raó d'estat amb què ho hagin bastit. Em nego a acceptar la inoculació de la història d'Espanya com a veritat última i suprema, fins i tot després de ser menystingut, insultat, difamat, marginat i obliterat a peu i a cavall, amb el suport mediàtic de quasi tots els mitjans públics catalans. No crec que ni jo ni la nostra memòria col·lectiva mereixi aquest menyspreu. I, encara, molt menys, aquest suïcidi. Des de quan l'insult és un argument? Des de quan l'escarni és una raó? Des de quan la riota contradiu els documents no potinejats per la mà del censor? Des de quan el linxament és sinònim de respecte i amor reverencial a l'estudi? Des de quan l'odi i l'intent d'anorreament intel·lectual i social dels qui no pensen com tu és un objectiu de la ciència, baldament sigui la ciència de la història? ¿No tindrà, més aviat, tot això unes profundes implicacions amb la fe, el dogma i la imposició del pensament únic? Jo defenso que el rigor no té res a veure amb la ganduleria. Que l'estudi no té res a veure amb la innocència. Que el sentit crític no té res a veure amb la credulitat. Però, sobretot, que el coneixement no té res a veure amb l'ego. Així, doncs, cal anar més enllà de la credulitat, més enllà de la innocència, més enllà de l'infantilisme, més enllà de la ganduleria i més enllà del propi ego, sempre eixorc i eixorquidor. Si som capaços de transcendir totes aquestes traves, i despullar-nos a nosaltres mateixos de tot el que creiem que som, potser arribem a la història. O potser no. La història no és un ogre, ni un tirà, ni un criminal. Només són uns fets. Un fets nus i pelats que cal interpretar. Sense tenalles, sense coaccions i sense croades públiques. Cal interpretar-la i, en el nostre cas, que hem patit i patim la mà inexorable d'un parell d'estats genocides, cal recuperar-la, restaurar-la, restablir-la. Jo crec que, pel nostre país, pel seu passat i per la seva gent, per la restauració de la nostra memòria usurpada, per l'ennobliment dels nostres ideals insubornables, val

molt la pena intentar-ho. Com un darrer esforç a favor de l'estudi, a favor del coneixement, però, sobretot, a favor de la nostra pròpia dignitat: la col·lectiva i, per descomptat, la personal. A favor de la meva dignitat. De la teva dignitat.

Jordi Bilbeny